

NUEVOS EXTRACTOS

DE LA REAL SOCIEDAD BASCONGADA
DE LOS AMIGOS DEL PAÍS
EUSKALERRIAREN ADISKIDEEN ELKARTEA

Sarrera-ekitaldian emandako hitzaldiak

MARIA JOSE AZURMENDI AIERBE
Adiskide Numerarioa

Suplemento 25-G del Boletín de la RSBAP

DONOSTIA - SAN SEBASTIÁN
2020.05.30

Maria Jose Azurmendi - Adiskide Numerario berria
Luis Elicegui Mendizabal - EAEko Presidentea Gipuzkoan
Koro Segurola Azkonobieta - EAEko Adiskide Numerarioa
eta Gipuzkoako Saileko batzordekidea

Luis Elicegui Mendizabal - EAEko Presidentea Gipuzkoan
Maria Jose Azurmendi - Adiskide Numerario berria
Juan Bautista Mendizabal Juaristi - EAEko Zuzendaria
Koro Segurola Azkonobieta - EAEko Adiskide Numerarioa
eta Gipuzkoako Saileko batzordekidea

Maria Jose-ren familia

EKITALDI AURKEZPENA

Luis Elicegui Mendizabal
EAEko Presidentea Gipuzkoan
Presidente de la Bascongada en Gipuzkoa

Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko Zuzendaria Juan Bautista Mendizabal, Koro Segurola Adiskide Numerarioa, Maria Jose Azurmendi Adiskidea, mahaikideok egun on.

Ongi etorriak gure Donostiako egoitzara bertaratu zarate-noi, familiartekoak eta Elkarteko Zuzendaritza Batzordeko ki-deak. Eta noski, ongi etorria streaming bidez pantailan beste aldean zaudeten guztiori.

Lehenik eta behin eskerrak eman nahi dizkiot Maria Jose Azurmendiri bere Sarrera Ikasgaia era honetan egitea onartzea-gatik. Aurtengo Jarduera Plana egin genuenean Maria Josek bere Sarrera Ikasgaia maiatzean egitea aurreikusi genuen eta egun gauden egoeran, aurreikuspen hori betetzeko, ekitaldiaren for-matua derrigorrez aldatu beharra izan dugu.

Gure Elkartean Sarrera Ikasgaiak, gure jardueran daukaten garrantzia kontuan izan da, beste era batean antolatzen ditugu normalean, beste ospe bat ematen diegu. Jendetsuak izaten dira. Adiskide berriaren familiakoak, Bascongadako Adiskideak, bere lankide eta lagunak bertaratzen dira. Gaur berriz familia laburra soilik eta Elkarteko Zuzendaritza Batzordeko kide batzuk beste-

rik ez gaude hemen, alarma egoerak dakartzan mugetara egokitze horrela egin behar izan dugu. Ala ere, pantailan beste aldean zaudetenak ere hemen gurekin sentitzen zaituztegu, zuen berotasuna antzematen dugu.

Ez gara gazteak, baina pandemia garai honetan ekitaldia horrela antolatzera ausartu gara. Hori bai, ekitaldia laburra egingen saiatuko gara. Gero testu idatziak, ohiko den bezala, bere osotasunean argitaratuko dira eta eskura izango dituzue. Nolanahi ere, ohartarazi behar da, horrela egiteak ez diola inolako garrantzirik kentzen ekitaldiari.

Berriz diot, benetan mila esker Maria Jose Azurmendi zure sarrera ekitaldia horrela egitea onartzeagatik.

Orain, Koro Segurola Adiskideak egingo ditu harrera hitzak.

Koro Segurola Aurrera.

HARRERA HITZAK

Koro Segurola Azkonobieta
EAEko Adiskide Numerarioa
eta Gipuzkoako Saileko Batzordekidea

Emakume aitzindari eta eragilea:
Maria Jose AZURMENDI AIERBE.

Hizkuntza zientzietatik euskarari ekarriak

Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko Zuzendari jauna,
EAEko Gipuzkoako Saileko Presidente jauna, Maria Jose Azur-
mendiren familiakoak, Adiskideok, ikus-entzule zaudetenok,

Agur on guztioi!

Gaur Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko Adiskide oso izen-
datzen dugu Maria Jose Azurmendi Aierbe. Bizi dugun egoera
berezi honengatik, ekitaldiaren egitaraua aldatu eta laburtu
behar izan dugu; horrek Azurmendi anderearen sarrera ikas-
gaiaren nire erantzun hitzak ‘harrera hitzak’ izatera eraman
nau. Ez horregatik merezi duen aitormenik egin gabe.

OHORE handi bat da niretzat, Maria Jose, ama ponteko hau-
tatu nauzulako egun berezi honetan, eta ez dut gordeko plazer
handiz egiten dudala.

Maria Jose Azurmendi Aierbe anderea Adiskideen Elkartea-
ren susperraldiaren garaian eta urtean jaio zen Donostian,

1944an, hain zuzen, euskalduntasunarekiko susmo txarrak nagusi ziren aldian. Orduko Adiskideei zegokien Mutrikuko kondea zen hitzetan, “kultura salbatzea denboraren erasoetatik eta jendearen ezaxolatik”. Ongi adierazten dute hitz horiek orduko giroa, Maria Joseri haurtzaro eta nerabezaroan hainbeste sufirarazi ziona; euskaldun elebakarra baitzen.

Gure iragana ezagutzea beharrezkoa da nor garen eta non gauden jakiteko, eta gaur Adiskideen Elkarteko lehen estatutuetako helburu nagusia datorkit bizi-bizian gogora, ospe handiz eta merezimendu handiagoz Maria Jose Azurmendi anderea Elkarteko Adiskide oso izendatze ekitaldian, eta haren ibilbide luze eta oparoaz hitz egitean. Izan ere, 60ko hamarkada, Madrileko unibertsitateko garaia, erabakigarria izen zen Maria Joserentzat, ‘han jasotako jakintza Euskal Herriaren garapenaren alde ezartzeko konpromisoa hartu zuen’; hara non Adiskideen Elkartea sortu zutenen xede eta espiritua zure izan eta ibilbidean islatua, hona hemen ‘XX. mendeko dama ilustratua’, duela hiru mende Adiskideek Euskal Herriaren aitzinamendu soziokulturalari eman zioten bultzada gogoratuz.

Orobat, aurrerazale zen gure Elkarteko onetako arautegian, euskalgintzari aitorten garbi bat egin zitzaion, eta Euskal Herriko eskoletan jaioterriko hizkuntzaren (nativa) gramatikari lehenengo lekua eman behar zitzaioela zioten. Bertatik gogoan hartzen zen Euskal Herriko hizkuntza propioa, eta halako erabaki batek bere balio historiko nabaria zuen. Maria Jose Azurmendik ere, Adiskideek orduan jada arautan emana, honela adierazi zuen elkarrizketa batean: “Gizarte ororen ezaugarri garrantzitsuenetariko bat hizkuntza propioa eta bertakoa (nativa) edo jatorrizkoa zaintzea da, baina horrek ez du eragozten ukipenean dauden beste hizkuntza batzuk eskuratzea”. Begirada zabalarekin eta ikerketarako gaitasun eta grinarekin, gai hauek guztiak landu, zabaldu, berriro eta jasotako ezagutza euskarari eta euskal gizarteari eskaini dizkio.

Horra hor Maria Josek bere bizitzan zehar izan duen ardatz nagusitako bat: Euskal Herriarekiko eta euskararekiko konpromisoa; duela bi urte aitortua ere Manuel Lekuona Saria jaso zuenean eta Euskaltzaindiak ohorezko euskaltzain izendatu.

Euskararen mesedetan aritu izan den euskaltzaleak izan du beste zutabe garrantzitsu bat ere bere bizitzan: familia. Haurtzarotik bere ama Bixentaren irakatsiak, haren lanerako zorroztasun eta zuzentasunak eraman ditu eta daramatza Maria Josek; zer esanik ere ez, bere aita Joxeren lanerako grina, langile fina, eta dohain horiek ezaugarritu dute bere ibilbide pertsonala eta akademikoa. Ondo uztartu ditu biak bere bizitzan, eta hala adierazten digu Itsaso alabak ere, bere aita Iñaki Olaizolak Maria Jose emazteari maitasun eta miresmen osoz eskaini dion liburuan.

Maria Joserren bizitzako beste ardatz garrantzitsua hezkuntza izan da, ezagutza zientifikorako grina, unibertsitateari eta irakaskuntzari lotua.

Baina nondik piztu zitzaion Maria Joseri euskararekiko interesa? Donostiako Deustuko Unibertsitatean, Filosofia eta Letra ikasketak egiten hasi zen 1962an, eta lehen bi ikasturteak egin zituen. Han, besteren artean, Patxi Altuna eta Koldo Mitxelena bi maisu eta euskalari handi irakasle izateko zoria izan zuen, eta haiei esker aitortzen du berak.

Unibertsitate Publikorik ezean garai hartan Euskal Herrian, unibertsitate ikasketak amaitzera Madrila abiatu zen 1964an. Hango Unibertsitate Complutensean, Filologia Erromanikoko lizentzia eta doktore-ikastaroak burutu zituen. Han igaro zituen lau urteak berebiziko garrantzia izango dute bere bizitzan: euskaldun talde handi baten artean, euskal kontzientzia suspertu zitzaion, eta, besteak beste, han egituratu zituen bere ikerketaren ardatzak.

Euskal Herriarekiko konpromisoa balioztatua gertatzen da, Madrilen itxaroten zion etorkizun oparoari uko eginez, Dámaso Alonso irakasleak haren katedran lanean aritzeko eskaintza egin zionean. 1968a zen, eta Maria Josek Euskal Herrirako deia jasotzen du, eta nondik eta Goierritik, gurasoen jatorri eskualdetik. Garai hartan ikastolak irakasle euskaldun tituludunen premia larrian zeuden eta Beasaingo Alkartasuna Lizeotik jasotzen duen eskaintza onartzen du. Bertako lehen emakume zuzendaria izan zen. Emakume aitzindari eta eragilea izan da Azurmendi anderea, nola maila profesionalean hala akademikoan ere.

Gogoratu behar da euskara batuak 50 urte bete berri dituen honetan, eta hizkuntzaren corpusari dagokionez, urte hartan –1968an–, Arantzazuko Batzarrean, euskara batzeko lehen arau-multzoak finkatu zituela Euskaltzaindiak. Garai hartakoa dugu Ez Dok Amairu kultur mugimendua ere. Gertakari eta egitasmo haiek bizitu ez ezik, zenbaiten partaide ere izan zen Maria Jose, Ikastolen Elkarteko kide ere izan baitzen. Areago, 80ko hamarkadan helduko zen euskararen erabilera normalizatzeko legea, eta Mikel Zalbideren hitzetan, “urte horietan hizkuntza-normalizazioaren bilaketa eta tipifikazio kontzeptualaren eragile nagusietako bat izan zen Euskal Herrian Maria Jose Azurmendi, Iñaki Larrañaga eta Sánchez-Carrión Txepetxekin batera” (1998: 363).

Euskarazko irakaskuntza-sistema propioa sortzeko prozesu hartan jarritako ahalegin guztiak, unibertsitateko esparrura bideratzea erabaki zuen. Erabaki sendo eta irmoa inondik ere, 40 urtez jardun baitu unibertsitatean irakaskuntzan eta ikerketan. Hala, 1970ean Donostiako Deustuko Unibertsitatera doa, hamar urte lehenago ikasle izan zen lekura. Han soziolinguistika irakasten aitzindaria izan zen, soziolinguistika irakasgaia sartu zuen lehen irakaslea. 1980an Euskal Filologiako lizentzia egiten hasi nintzen ni han bertan, eta ez nuen Azurmendi anderea irakasle izateko zoririk izan, baina soziolinguistikaren jakintza zuri esker unibertsitatean ikasi ahal izan genuen. Parada ezin egokiago dut, bada, nik bezala beste hainbat ikertzailek aspaldi zurekiko sor-

tutako zorra aitortzeko, asko izan baitira euskal ikerketa lanetan zurkaitz eta sostengu Azurmendi anderea izan dutenak. Ohore dut, beraz, nire eta haien denen izenean ere esker oneko hitz hauek adierazteko. Eskerrik asko, Marijose!

Irakasgai berri haren oinarrizko edukiak Quebec-eko Laval Unibertsitatean ikasi zituen, Mackey irakaslearen eskutik, han jasotako ezagutza euskararen soziolinguistikara ekarriz eta aplikatuz. Urte latz baina gogobetekoak izan ziren Azurmendi-arentzat. Eta orduan zure ondoan ziren zenbait irakasle Bascongadak berriro elkartu zaituzte; haien artean dira, besteak beste, Asun Urzainki –egun Adiskideen Elkarteko Gipuzkoako Saileko presidenteordea–, Jose Luis Orella, eta ez nuke aipatu gabe utzi nahi Rosa Aierbe lehengusua ere, “enbor beretik sortuak, ekin eta ekin gelditu gabe jakintza eta argia bilatuz, gizarteari eskaini dizkiozuenak”.

Soziolinguistikatik bideratu zuen Maria Josek bere ikerle-
rroa, eta alor hori jorratu zuen bere doktore-tesian 1982an, sari berezi bat jasoz: Elaboración de un Modelo para la descripción sociolingüística del Bilingüismo y su aplicación parcial en la Comarca de San Sebastián. Honek beste bide profesionala zabaldu zion, eta hurrengo urtean, 1983an, EHUko Psikologia Fakultatean hasi zen, bertan aritu delarik 28 urtez. Unibertsitate horretan goi-mailara heldu zen 1997an, eta katedradun izatera iritsi den lehen emakumetarikoa izan da. Euskararekiko konpromisoa, batik bat euskara dekanordetzatik bideratu eta bultzatu zuen.

Bere ikerketak, diziplinartekotasunetik egituratuta, soziolinguistikatik, psikolinguistikatik psikosoziolinguistikara zuzendu ditu, azken honekin ere irakasgai berria sortuz Euskal Herriko Unibertsitatean. Izenburu bereko liburua plazaratu zuen 2000. urtean (Psicosociolingüística), eta hor hizkuntzaren azterketan, psikologiaren, soziologiaren eta hizkuntzalaritzaren arteko harremanak jasotzen ditu.

Garai horretan, besteak beste, Txillardeggi lagun, Soziolinguistika Klusterra sortzeko ahaleginetan ere ibili zen, eta aurreko hamarkadatan hizkuntza-politikak eta -planak egiteko zabaldu zen dinamika, orduan gizarte beretik, Soziolinguistika Klusterraren eskutik, iritsi zen ikerlerro nabarmenena, eta horretan ere parte zuen Maria Josek. Klusterrak argitaratzen duen BAT soziolinguistika aldizkariaren argitalpen batzordeko kidea ere izan da, eta zuzendaria ere bai sei urtez.

Emakume aitzindari eta eragilea. Bereziki nabarmentzekoa da psikosoziolinguistikaren arloan bultzatu duen ikerketa eta ezagutzaren berrikuntza, jakintza-arlo hori garatzeko egin duen aitzindaritza lanarekin. Bere ekarpenen adierazle dira argitaratu dituen ia 200 ikerlan, zuzendu dituen hainbat doktore-tesi, eta nazioarte mailan hizkuntzaren ikerketan egindako zabalkunde lana ere ezaguna da.

Hizkuntza zientzietatik euskarari ekarriak. Hizkuntzaren diziplina ezberdinetan landutako jakintzak euskararen normalizazioaren garapenaren alde ezarri ditu, ekarpen eskergak eginez. Bere aldarrikapenak eta egin dituen ekarpenak bere ahotik entzungo ditugu, “Hizkuntza normalizazioa Psikosoziolinguistikatik” sarrera ikasgai. Ikerketen oinarrian izan dituen zortzi arrazoibide aurkeztuko dizkigu, eta horietan gako-hitz hauek nabarmendu ditzakegu, besteak beste: euskara, euskalduntzea, euskalduntasuna, elebitasuna, hizkuntza politika, normalizazioa, diziplinartekotasuna, euskal identitatea... Ondoko jakintza-alor hauetatik eta guztiak uztartuz ikertuak: hizkuntzaren alderdi psikologikoak aztertzen dituen ‘psikolinguistika’ alorretik; bestetik, hizkuntzaren gizarte alderdien azterketatik, ‘soziolinguistikatik’, eta modu berritzailean psikosoziolinguistikatik, berak maiz adierazi duen bezala, ‘diziplinartekotasuna’ oinarritzko osagaitzat hartuz ikerketan.

Azurmendiren hitzetan, ordea, “diziplina horien interpretazio eta ekarpenekin ez dira agortzen hizkuntza baten normali-

zazioaren ikerketa, eta hizkuntzei dagozkien eskubideena”. Baina zure eta zure moduko zientzialariak IZAN zaretelako, sortuko dira, badira, zuhaitz-adaxka berriak, iturri zaharretik ur berria edango dutenak. Nire herriko Joxean Artze poeta zenak zioen moduan:

“Iturri zaharretik
edaten dut
ur berria edaten
beti berri den ura,
betiko iturri zaharretik”.

Maria Jose Azurmendi Aierbe: emakume aitzindari eta eragilea, irakasle eta ikertzaile handia, berritzailea, hizkuntza zientzietatik ekarriak euskararen alde jarriak; nire eta Adiskideen izenean, Maria Jose, bihotz-bihotzez, mila esker! Eta ongi etorri Euskal Herriaren Adiskideen Elkartera.

HIZKUNTZA NORMALIZAZIOA, PSIKOSOZIOLINGUISTIKATIK

MARIA JOSE AZURMENDI AIERBE

Sarrera-hitzak
Adiskide Numerarioa
Euskalerrriaren Adiskideen Elkartea

DONOSTIA - SAN SEBASTIÁN
2020.05.30

Sarrera

Ohore bat da niretzat, eta poz iturri ere bai, Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteak / Real Sociedad Bascongada de los Amigos del Paísek antolatutako ekitaldi honen baitan zuei mintzatzea.

Eskerrak eman nahi dizkiet hainbat *Adiskide*-ri, Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen alde egiten duten etengabeko lan eskergagatik: Gipuzkoako Saileko presidenteari, haren ekarpen eskuzabalagatik (egungoa den Luis Elizegi Mendizabali, eta aurrekoa zen Juan Bautista Mendizabali, gaur egun Elkartearen Zuzendaria denari); Zuzendaritza osatzen duzuen kide guztioi, zuen esfortzuagatik; gure Elkarteari zuen presentziarekin babes jarraitua ematen diozuen pertsoneri; eta, batik bat, Harbili eta Juliani, haien lankidetzak eskuzabal eta eraginkorrik gabe ezinezkoak bailirateke gaurkoa bezalako ekitaldiak. Zuei guztioi, andere eta jaun, eskaintzen dizuet Sarrera Ikasgai hau Euskalerrriaren Adiskideen Elkartean.

Era berean, aitortu nahi dizuet atsegin handiz hartzen dudala gaurkoan Koro Segurola Azkonobieta nirekin izatea, gogo onez onartu baitu hitz batzuk esatea gure Elkarteko Harrera Hitzak gisa. Koro Segurola pertsona garrantzitsua da euskararen munduan. Hogeita hamar urtetik gora daramatza Euskaltzaindian ikerlari lanean, eta, beste merezimendu askoren artean, euskaltzain urgazlea da, eta horrek bereziki poztzen nau, uste baitut euskararen normalizazioari eskaini dizkiodala nire esfor-

tzurik handienak, Euskaltzaindia izanik gai hau indarrez eta kartsuki bultzatu duen erakundea. Ez da meritu gutxiagokoa, Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen *EGAN literatur aldizkaria*-ren zuzendari gisa, hain era saiatu eta arduratsuan egiten ari den lana.

Eskerrik asko, Koro, nirekin izateagatik, eta ekitaldi honetan ematen didazun babesagatik.

Halaber, eskerrik asko gaur hemen nirekin zaudeten guztioi, baina keinu berezi bat eskaini nahi diet Iñakiri, eta Itsasori eta Xeleri, eta haien ondorengoei. Adoretua sentitu naiz beti haiek emandako babesagatik, haien baldintzarik gabeko laguntzagatik, eta, haiek are gehiago mimatu ordez, txikiak zirenean lapurtu nizkien ordu guztiengatik, etxeko bulegoan sartuta lanean aritzen nintzenean, beti, hala uste dut, euskararekin zerikusia zuten gaien inguruan. Muxu, *maitiak!*

Beti eduki ditut estimu handitan nire herria, Euskal Herria, intelektualki garatzearen alde urteetan lan egin duten pertsonak eta erakundeak. Horregatik, Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen proposamena jaso dudanean *nire* Sarrera Ikasgaia egin dezadan, behartua sentitu naiz halako gonbidapen adeitsuari nire indar guztiekin erantzutera. Horregatik, saiatuko naiz zuei eskaintzen, *aitorpen* multzo gisara, irakaskuntza unibertsitarioan emandako berrogei urteetan zehar bilbatu ditudan gogoe-ta zenbait.

Ohartuko zarete, nire solasari emango diodala batzuetan oroimin eta nostalgia ukitu bat, zeren gaur jorratuko dudan gaiak ez baititu alferrik ukitzen, seguru asko nire emozioen gunerik sentikorrenak direnak. Nire mintzagaia izango da, zehazki, nola ikusi eta bizi izan dudan nik, urte luze hauetan guztietan, euskararen hizkuntza-politikaren garapena. Mintzatuko naiz, zehazkiago, Linguistikaren, Soziologiaren eta Psikologiaren artean loturak bilbatzen diren moduari buruz. Gatozen harira!

Nire lehen bizipenak

Gertaerei aurrea hartuz, kontatuko dizuet gai hauen inguruko lehen irakaspenak oso haurra nintzela jaso nituela, bost urterekin Las Esclavas-eko eskolan hasi nitzenean, Zumalakarregi kalean.

Hala da; han jaso nuen lehen psikosoziolinguistika irakaspen gogorra, ohartzerakoan ez nuela ia ulertzen mojek edo nire ikaskideek esaten zutena, ni, garai hartan, euskaraz mintzatzen bainintzen nagusiki. Oroitzen naiz eskola hartan sentitzen nuen isolamenduz, asto gaineko arbelaren atzean ezkutaturik, marrazkiak egiten aritzen nitzenean...

Geroago, zortzi urte besterik ez nituela, Mirakontxako Sagrado Corazón eskolara pasatu nintzen. Han konturatu nintzen, -honetaz geroago jabetu banintzen ere-, *euskaldun* izatea ezinezkoa zela faxismoak -eta orobat okupazio soziologikoak, eta baita militarrek ere- blaitutako ingurune batean, eta ezin zela hizkuntza menderatu baten zentzuzko erabilerarik egin: euskararen kasua hori zen.

Garai hartan, 1952an, bi motatakoak ziren ikasleak: aberatsak, Kolegioan; eta pobreak, Eskolan. Eta banaketa hain zen handia, non Eskola eta Kolegioa eraikin ezberdinetan kokatuak baitzeuden: aski ezberdinak ere; bai, horixe.

Ni Eskolan egon nintzen, eta han ikasle neska bakoitzak ongile baten babesa izaten genuen; hau Kolegioko ikasle bat izaten zen, neska pobreekin karitatea egiten zuena: hilean behin merienda goxo bat ekartzen ziguten; batzuetan, suizo-opil bat ere bai (gezurra badirudi ere, halaxe da). Gero, nire espediente akademikoa ona zenez, Kolegiora pasatu nintzen (pasatu ninduten?) eta han egin nuen Batxilergoa.

Biziki tristatzen naute oroitzapen hauek, zeren, nire baldintza berberetan zeuden neska-mutiletan ere pentsatzen jarri-

ta, badakit lehen urte horiek oso garrantzitsuak direla nortasuna eraikitzeko, pertsonen gizarteratze egokirako. Eta uste dut, gainera, modu serioan eta sakonean naizela gauza hauen jakitun, nire ikerketen parte handi bat, hain zuzen ere, adin horretako neska-mutilen ikasketa prozesuen gainean garatu baitut.

Baina, Eskolaren eta Kolegioaren kontu soziologiko hori aipatua utzita, haserretu egiten naiz gogoratzean zer-nolako beto orokortua egiten zitzaion euskarari Eskolan eta Kolegioan. Izan ere, urte asko geroago jakin nuen, gelako neska asko eta asko, bai Kolegioan, baina batez ere Eskolan, euskaldunak ginela; euskara, ordea, hain bortizki zapaldua, etxeko esparrura zokoratua zegoen. Orain, gai hauek lantzen jardun ondoren, interpretatzen dut, bai ikuspegi soziolinguistikotik bai psikolinguistikotik, sistema faxista hartan mojek zuten boterea hain zela erabatekoa, non debekua aipatzeko beharrik gabe ere lortzen zutela euskara hizkuntza galarazia izatea. (Aiiiiiii, zenbatetan oroitzen naizen Boterearen teoriak! Babesgabetasun Ikasiaren teoriak!).

Filologia, Soziologia, Psikologia...

1961. urtean, unibertsitate aurreko azterketa Zaragozako Unibertsitatean egin ondoren, Filosofia eta Letra ikasketak hasi nituen Deustuko Unibertsitateko Donostiako campusean. Argitu behar dut hau nire amaren bultzadari esker egin ahal izan nuela, ama gai baitzen, garai haietan, ezagutza balioesteko, baita -eta hau ez da txantxa- neska bati zegokionean ere. EUTGn egin nituen orduan “komunak” deitzen ziren lehen bi ikasturteak, gero karrera Madrilgo Unibertsitate Konplutentsean jarraitzeko. Mundaizen egundoko zortea izan nuen suertatu zitzaizkidan irakasle gailenekin, hauek esnarazi baitzuten nigan hizkuntzarekiko (kasu honetan, euskararekiko) interes berezia, filologia ikasketen bitartez. Horrela, besteren artean, Patxi Altuna eta Koldo Mitxelena nire irakasle izateko zoria izan nuen Unibertsitateko lehen bi urte haietan. Eman zidaten aukera mugarri

garrantzizkoa izan da nire bizitzan, haiek emandako bultzadari esker esnatu baitzen nigan euskararenganako interes gero eta handiagoa, ingurune linguistikoaz haragoko zentzu zabalago batean, eta interes hau izan da aurrerago jarraitu dudana ikerketa lerroaren bektore nagusietako bat.

Madriren ere zorte akademiko handia izan nuen, linguistikan eta filologian oso jantziak ziren irakasleak izan baintuen: Dámaso Alonso, Vázquez, Lapesa, Laín Entralgo, Zamora Vicente, Lázaro Carreter eta abar. Irakasle hauekin ikasi nituen, ganoraz uste dut, filologiaren, linguistikaren eta abarren hastapen eta oinarriak. Ez nuen ikasi, haatik, Patxi Altunak eta Mitxelenak nigan esnarazi zuten euskaraganako maitasunaren arrasto haiek balioesten. Ez nuen ikasi arrazoitzen nola Hizkuntza den Identitatearen adierazle nagusietako bat. Ohartu nintzen, hala ere, asko zekitelako gai horiei buruz, baina berentzat soilik irizten zirela beharrezko, gaztelaniaren hegemonia eta Ameriketako zabalkundearen meritua eta... gai horiek azaltzeko, bai aurreko urteetan eta bai orduan ere gaztelania Inperioaren Hizkuntza bilaka zedin sustatzen zituzten istorio horietarako guztietarako.

Badakizue jaun hauek zirela, ez bakoitza bakarka baina bai guztiak era korporatiboan, garaileek ezarri zuten euskararen zapalkuntza-prozesuaren oinordekoak; “hablad cristiano”, “hablad la lengua del imperio”... esaten zutenen oinordekoak.

Honek guztiak atsekabezko egoera bat sortzen zuen, jende asko beldurtzen zuen, eta oharkabean, Gizarte Zientzietako teoria boteretsu baten eraginpean geratzen ziren, *Babesgabetasun Ikasiaren Teoria* deritzogunaren eraginpean, zeinak aplikazio nabaria baitu bizitza politikoko (eta soziolinguistikoko, jakina) hainbat eta hainbat kasutan.

Ikus ezazue, adibidez, nola ehundu zuten faxistek euskararen kontrako zapalkuntza egoera krudel hura (1940ko abuztuaren 28an, neu jaio baino lau urte lehenago):

“1. A partir del 1º de agosto todos los funcionarios contractuales que se expresen en el exterior o en el interior de los edificios municipales en una lengua que no sea la del Estado serán inmediatamente destituidos, sin que tengan derecho a reclamar.

2. Por lo que se refiere a los maestros públicos y particulares, esta falta comportará la pérdida de los derechos de enseñanza.

3. Ninguna investigación contra los funcionarios será suspendida por falta de pruebas, y los indicios serán suficientes”.

Zuen interpretaziorako utziko dut zer-nolako hondamendia eragin zuen mota honetako legeria batek garai hartako biztanle euskaldunengan, eta ia inolako babesik gabe, arrisku bizian, euskaraz irakasten saiatu ziren hainbat eta hainbat maistrarengan. Haiei eskaintzen diet nire aitormenik zintzoena.

Baina, zorionez, Madrilen eman nituen urteetan (1964-1968) euskarari eta Euskal Herriari buruz Unibertsitatean zegoen gabezia ideologikoa ongi ordezkatu ahal izan nuen Madrilen ginen ikasle euskaldun talde handi batek osatzen genuen lagunarte estuarekin. Ikasketetan jaso genezakeen jakinduria guztia Euskal Herriaren garapenean aplikatzeko konpromisoari batu nintzaion han. Han finkatu ziren nire ikerketen ardatz nagusiak: Euskal Herria eta euskara. Zorionez, uste dut esan dezakedala ez dudala amore eman, hain aspaldi hartutako konpromiso hari lotua jarraitzen dudala oraindik.

Unibertsitate Konplutentsean doktoretza-ikastaroak egin ondoren, Dámaso Alonso irakasleak, Real Academia de la Lengua Españolako presidente izana zenak, asko estimatu nion eskaintza bat luzatu zidan haren katedran lanean aritzeko, etorkizun emankorra iragartzen zidala adieraziz; baina nik, entzungor eginez, Euskal Herrira itzultzea erabaki nuen, Beasainen sortu berria zen Alkartasuna Lizeoko zuzendaritza hartzeko proposamena jaso bainuen ordurako.

Horrela, beraz, Madrileko egonaldia amaituta, lehen jarduerara profesionala Beasaingo Alkartasuna Lizeoko irakasle eta lehen

zuzendari gisa izan nuen, 1968-1969 eta 1970-1971 ikasturte artean. Handik parte hartu nuen ikastolen sorreran eta finkatzean, Ikastolen Elkarteko kide izanez, garai hartako lehendakari Gurutz Ansola zela, zeinaren oroitzapen oso atseginak gordetzen ditudan. Ez dago esan beharrik nolako grinez, tentsioz eta ilusioz bizi zen garai hartan euskalduntzearen eta hezkuntza sistema propio bat eraikitzearen inguruko auzia.

Izan ere, prozesu haren testuingurua kokatzeko, egitate hauek nabarmendu genitzake:

- Diktadura betean ginen; ez zegoen euskaraz irakasteko aukera ofizialik.
- Euskara Batua sortzeko prozesua martxan zegoen, eztabaida ugariren artean.
- Ikastolak sortzeko proiektuaren bultzatzaileak pertsona fisikoak ziren, mundu ofiziala, hau da, Espainiako estatua, bazterrean geratu baitzen edo kontrako jarrera erakutsi baitzuen. Salbuespen izan ziren Eliza katolikoko zenbait apaiz euskaldun.
- Ia ez zegoen irakasle euskaldun tituludunik.
- Finantzaketa pribatua zen, eta horrek ikaragarri bultzatu zuen gurasoen asoziazionismoa, gizarte mugimendu halako bat.
- Baina oinarriak izaera pribatukoak baziren ere, Publikoa zen helburua, Euskara baitzen egitasmoaren muina, eta euskara kontu publikoa zen.

Azken gai hau oso garrantzizkoa da nire kontakizunean, nik ez bainuen inoiz balioztatu ikastolei besterik gabe ematen zitzairen *pribatu* kategoria hori, argi eta garbi zegoelako haiek hartzen zuten konpromisoa egiaz *publikoa* zela. Izan ere, egitekoa hain zen *publikoa* eta *ez-pribatua*, non Euskal Herriak azken garaietan ia estatu bat bezala jokatu duen momentu distiratsu bakarretako gisa har baitezakegu.

Haatik, maila horretako prozesu sortu berri bat egonkor-tzean gertatu ohi diren tentsioek ekarritako gorabehera batzuk izan ondoren, erabaki nuen nire ahalegin guztiak unibertsitateko esparrura bideratzea.

Hala, 1970-1971. ikasturtean, Lizeoko zuzendaritza erama-tearekin batera, *Linguistika Erromanikoa* irakatsi nuen Filosofia eta Letretako lizentzian, EUTGn, jesuiten Deustuko Unibertsitateko Donostiako campusean. Deustuko Unibertsitateko aro hau gogora ekartzean, nostalgiaz beteriko oroitzapenak pilatzen zaizkit, eta baita nolabaiteko errezelozko beste batzuk ere. Oroimina, ikasle izandako fakultate berera irakasle gisa itzultzeak erabat gogobete ninduelako. Jesuitek irakasleen bizkar gainean jartzen zuten lan-karga handia, ordea, ahalegin akigarria suertatu zitzaidan.

Fakultate horretan honako irakasgai hauek eman nituen hamahiru urtez (1970-1983): *Filologia Erromanikoa*, *Linguistika Orokorra*, *Gaztelaniaren Gramatika* eta *Soziolinguistika*. Eta, soziolinguistika hitza dagoeneko aipatua dudanez, oso pozgarri zait gogoratzea neu izan nintzela Unibertsitate horretan Soziolinguistika irakasgaia sartu zuen lehen irakaslea. Horrela, irakasgai berri bat jarri nuen martxan, haren oinarritzko edukiak Quebecoko Laval Unibertsitatean ikasi nituelarik, irakasle gonbidatu gisa bertan lauhileko bat eman nuenean F. W. Mackey irakaslearen eskutik.

Azaletik bada ere adierazi nahi dizuet urte haietan ezkondu nintzela Iñakirekin, eta laster izan genituela alaba, Itsaso, eta semea gero, Xele, maitagarriak biak, baina ziurtatzen dizuet, garai hartan, unibertsitateko irakaskuntza eta familia bat sortzeko ahalegina uztartzea, ahalegin akigarria zela emakumeontzat.

Garai hartan kontuak hala zirelako izango da ziurrenik, baina, konfidentzia batzuk egitera lotu naizenez, esango dizuet, hizkuntza menderatu eta gutxituen egoera eta estrategiak sozio-

linguistikak nola interpreta zitzakeen ikertzen ari nintzen garai hura deskribatzean, ezin dudala aipatu gabe utzi jesuitek ez gintuztela behar bezala zaindu emakumezko irakasleak. Ez zitzaigun ahalbidetu Doktore gradua erdiestea; ez zitzaigun laguntza berezirik eskaini. Irakasle gizonezkoen artean baziren doktore zirenak, ia guztiak apaiz izandakoak, baina, oker ez banaiz, ez zen fakultate osoan emakumezko doktorerik, eta hau arazo bat zen sustapen akademikorako. Eta, honetaz ari garela, nola ahaztu, guretzat hitzarmen berezirik ez genuenez, amatasunari ez zitzaiola inolako begirunerik? Areago oraindik, prozedurak hain zirenez gogorrak, amatasuna zigortua zegoen, izatez; baldintza negatiboa zen emakumezko irakasleen balorazio eta aukeretak. Azken iruzkin hauek guztiak, ziurrenik, egoera orokortu baten erakusgarri dira, emakume izateak zigor erantsia zuen garai batekoak (iraganean mintzatzerakoan ez dut adierazi nahi arazoa erabat konpondua dagoenik, ezta gutxiagorik ere).

Aurrekoa esan ondoren, hala ere, zinezko aitormena adierazi nahi diet jesuitei, Gipuzkoan unibertsitate-ikasketak ahalbidetu zituztelako. Hori dela-eta, oroimen biziagoz gogoratzen ditut garai hartako alderdi onak: Euskal Filologia fakultate ia berri bat sortzen ari ginelako ideia; irakasle onen arteko elkarkidetasuna; irakasgai berriak martxan ezartzeko adorea, soziolinguistika, esaterako; doktoretza egiteko ilusia... Urte gogorrak izan ziren, lan askokoak, baina oso gogobetegarriak.

Espereintzia hura nirekin batera bizi izan zuten hainbat lankideren oroitzapen oso gozoak ditut, garai hartatik. Nola ez aipa, adibidez, Paco Olarte, Anjeles Iztueta, Elena Labayen, Miren Azkarate, Txillardeggi, Patxi Goenaga, Txuma Lasagabaster, Joxe Azurmendi, Anton Artamendi, Jesus Arzamendi, Asun Urzainqui, José Luis Orella, Adela Colera, Marisol Bastida eta beste hainbat eta hainbat?

Unibertsitate hartatik joanda parte hartu nuen Iruñean egin zen *Congreso de las Lenguas Vernáculas*-en, 1971n. Nire lehen

hitzaldi hura oso aukerakoa izan zen, ziurrenik, handik aurrera egingo nituen ikerketen garapen akademikoa bideratzeko.

Garai hartarako banuen nik intuizioa uste izateko, hainbeste gustatzen zitzaidan hizkuntza politikaren eztabaidarako, sozio-linguistikak argumentu hobeak eskaintzen zituela linguistikak baino. Horregatik erabaki nuen, urte haietan dagoeneko, nire doktore-tesia ikuspegi soziolinguistikotik bideratzea.

Doktoregoa 1982an lortu nuen, izenburu hau zuen tesi-lanarekin: *Elaboración de un Modelo para la descripción sociolingüística del Bilingüismo y su aplicación parcial en la Comarca de San Sebastián*, eta hurrengo urtean hasi nintzen EHU/UPVko Psikologia Fakultatean eskolak ematen. Unibertsitate horretan jarraitu dut 28 urtez: lehenik, irakasle hitzartu gisa; geroago, 1987tik aurrera, irakasle titular bezala; eta, azkenik, 1997tik aurrera irakasle katedradun gisa, 2010ean erretiroa hartu nuen arte.

Ez dut uste esajeratzen ari naizenik diodanean, 40 urtetako irakaskuntza unibertsitarioan, nire ikerketak bideratu ditudala *Soziolinguistika* izenarekin ireki nuen diziplina hura jorratzera, eta, aurrerago, diziplina anitzen ikuspegiak elkarturik *Psikosoziolinguistika* izenarekin egituratu nuen irakasgai berrira.

Berrogei urte hauetan, nire curriculum-esperientzian hainbeste baloratzen dudan irakaskuntzaz gain, irakasle gonbidatu gisa ere egonaldiak egin ditut Quebeceko Laval Unibertsitatean, eta Nevadakoan Renon, lauhileko bat aldi bakoitzean; ehun kongresu eta mahai-inguru baino gehiagotan parte hartu dut; 182 lan argitaratu ditut, liburu, liburu-atal edo aldizkari espezializatuetako artikulua gisa; doktorego-tesia asko zuzendu ditut, tesina asko, gradu amaierako lan asko, eta epaimahai akademikoa askotan hartu dut parte. Ez zait erraza egiten lan hauek denak laburbiltzea, baina esango dut egin ditudan lanetan beti eusten zaiola Euskararen eta Hizkuntza Politikaren aldeko konpromisoari.

Gai hauek guztiak pasio sutsuz bizi izan ditut, eta gai hauei guztiei eman didan denbora beste alderdi batzuei kendu diet: aisialdiari, kirolari, dibertitzeari, osasuna zaintzeari..., Itsaso eta Xele are gehiago mimatzeari...

Orain, egin dudan lanari nolabaiteko oroimenez begiratzean, sintesi bat egiten saiatu naiz diziiplina hauetan sakontzen diharduten ikerlariengan agian bultzatu ditudan ekarpenak laburbilduz. Horregatik, pertsona horiek gogoan, eta batik bat nire ikasle izan ondoren gero lankide estimatu izan nituenak, dekalogo hau landu dut nire alaba Itsasoren laguntzarekin, nire lan akademiko eta zientifikoan egin ditudan aldarrikapenak jasoz, euskararen hizkuntza politika baten garapenerako erabakigarritzat jotzen ditudan gaiekin.

EUSKARAREN MUNDUAN EGINDAKO EKARPENEN DEKALOGOA

(Dekalogoia izan beharrean, zortzi puntutara
ekarri dudan zerrenda da, oktalogoia?)

Badoa:

1. HEZKUNTZAN: EUSKAL CURRICULUMEAN ARDAZTUTAKO EUSKARAZKO MURGILTZE EREDU ELEANIZTUNA

Hezkuntzari dagokionez, ikastola zein eskola publiko izan, **euskal curriculumean ardaztutako euskarazko murgiltze ereduan ikusten dut bide bakarra**, guk hemen **D eredia** bezala ezagutzen dugun horretan. Ebidentzia zientifikoak erakutsi digu hezkuntzan haur eta gazteak euskaldun eleaniztunak izateko eredu eraginkor, eta, beraz, posible bakarra, euskarazko murgiltze eredia dela. Gainera, Euskal Curriculumean ardaztutako hezkuntzan, haur eta gazteen euskara ezagutzaz gain, euskararen aldeko motibazioa eta erabilera ere landu behar dira.

Ikasi daitezke, noski, beste hizkuntza batzuk ere, baina beti euskaratik abiatuz.

2. ELEBITASUN SOZIAL OREKATUA EZ DA POSIBLE, ETA, BERAZ, HELBURUA EZIN DA HORI IZAN, DIGLOSIA GERTATUKO LITZATEKEELAKO BETI

Elebitasuna eta diglosia hizkuntza-ukipen egoeran eta desorekan gertatzen diren fenomenoak dira. Bakarka, hiztun bezala, euskaldun eleaniztunak izatea posible eta desiragarri izanda ere, ebidentzia historikoan eta boterearen teorietan oinarrituz, argi ikusten dut **elebitasun orokorra eta orekatua, modu iraunkorren, soziologia mailan, gizarte mailan, ez dela posible, eta beraz, ezin dela elebitasun soziala helburu izan.**

3. EUSKARAK ESTATUA BEHAR DU

Hizkuntzen biziberritzean Estatu-hizkuntza izatea edo ez izatea faktore garrantzitsua dela ezin uka daitekeelakoan nago (egun, 7.000 hizkuntza inguru daude eta 200 estatu). Estatu bat izatea estrategikoa da euskara berreskuratzeko; izan ere, estatuek, *de facto*, eskumen ia erabatekoak dituzte hizkuntza politikari dagokionez. Estatu bat izatea ez da euskara biziberritzeko berme izango, ez da beti nahikoa izaten (ikus Irlandako kasua), baina munduko hizkuntzen egoeraren azterketa eginda, hizkuntza menderatu eta gutxituentzat Estatu-hizkuntza izatea estrategikoa da, baita euskararen kasuan ere.

4. HIZKUNTZA POLITIKA ERDIGUNERA EKARRI BEHARRA

Diziplinarteko begirada batetik aztertuta, hizkuntzak desgertzeko arrazoiak unibertsalak dira; ondoriozta daiteke ez di-rela naturalki desgertzen, eta desagerpenek botere harremantant dutela oinarria. Eta horregatik, hizkuntzen biziberritzea eta garapen iraunkorra gai POLITIKOA da, eta arlo honetako ikerbide berrietan hizkuntza POLITIKAN sakontzeko beharra azpimarratu nahi dut.

Bi ideia azpimarratuko nituzke hemen:

- 1) Batetik, **erabakiguneetan euskarak zentralitatea izan behar du, izan beharko luke, politikaren erdigunean euskara** jarritz. Adibide bat jartzearen: nola da posible kargu publikoek, eredu eta eraldatzaile izan behar dutenek, euskaraz ez jakitea edo, jakinda ere, ez egitea? Nola da posible, EAEn adibidez, euskara hizkuntza ofiziala izanik, Lehendakari erdaldun bat izan izana? Zer da, beraz, hizkuntza ofiziala izatea?
- 2) Bestetik, **Hizkuntza Politika ez da soilik Hizkuntza Saisetia egiten. Hizkuntza politika egiten da baita ere herri baten garapen eredu definitzerakoan (lurralde antolamendu edo hirigintzatik, adibidez) edota baita immigrazio eta demografia politikekin ere.**

5. DIZIPLINARTEKO LANA [ARTEKOTASUNA], ZIENTZIAN, APLIKAZIO MAILAN ETA ERAGILEEN ARTEAN

Aurreko ideiatik eratortzen da, jakina, gero eta globalizatua-goko mundu batean, are modu sistemikoagoan jarduten eta elkarreraginak neurtzen eta baliatzen asmatu behar dugula. DIZIPLINARTEKO LANAK gailendu behar du:

1. **Diziplina zientifikoetan.** (Hala, nire kasuan, lingustika eta psikologia uztartu ditut (psikolinguistika), soziologia ere bai (soziolinguistika), eta, logikaz, baita **psikosoziolinguistikan** sakondu ere.
2. **Analisi eta aplikazio maila desberdinetan ere bai:**
 - Tokian tokiko administrazioa, naziokoa, EBkoa, nazioartekoa...
 - Eta maila pertsonalean (hiztuna), taldekoan (hizkuntza-komunitatea eta eskubide kolektiboak) eta testuinguruarekin elkarreraginean (euskararen ekosistema fisikoa eta soziofuntzionala)

3. **Baita eragileen artean ere.** Akademia (unibertsitateak, SLK, Eusko Ikaskuntza...), euskalgintza instituzionala eta gizarte mugimenduetakoa (Bagera...), arlo publiko-pribatua.
4. **Eta baita borroken arteko elkarlana ere.** Hizkuntzen garapena eta biziberritzea, justizia sozialaren begiradatik ere landuta.

6. EUSKAL IDENTITATEA SAKONDU BEHARRA

Hizkuntzen ukipen egoeran identitateak duen garrantzia da ikertu dudan gaietako bat. 90eko hamarkadan, graduondo eta ikerketetan, euskara eta identitatea, Euskal Herria eta euskara, identitate etnosoziala eta abertzaletasuna izan ditut aztergai.

Identitate likidoen garai honetan, hizkuntzari lotutako identitate diskurtsoak ez daude boladan gurean. Arriskutsutzat, aniztasunaren kontrakotzat, hiztun ez-abertzaleak erakartzeko desegokitzat jotzen dira batez ere, esango nuke, euskalgintza instituzionaletik. Ez da hau nire begirada, edo ez erabatekoa behintzat.

Zergatik?

- 1) Batetik, mundu mailan, hizkuntza hegemonikoak dituzten nazio eta estatuak hizkuntzarekiko atxikimendu identitarioa nola lantzen duten ikusi eta konparatu besterik ez dugu. Frantses hizkuntza eta frantziartasuna ez al dira lotzen?
- 2) Bestetik, gurera etorrita, ikerketa bidez ondorioztatu da, euskal hiztunen eta hizkuntza-komunitatearen identitate indibidual eta kolektibo trinkoak izan direla, neurri handi batean, euskararekiko motibazioa, ezagutza eta erabilera elikatu dituen motorra. Eta, beraz, **euskara nazio hizkuntza izateko, euskarak nazio identitatea eman beharko ligukeela.**

7. DEMOKRATA IZATEKO EUSKALTZALE IZAN BEHAR

Eta izan daiteke euskaltzale, euskal identitatea izan gabe? Beste identitate bat izanda? **Ebidentzia zientifikoa oinarri hartuta, justizia sozialagatik eta demokraziagatik izan beharko genuke euskaltzale.** Hau da, demokraziak eta giza eskubideek eskatzen dute hizkuntza-diskriminazioari eta hizkuntzen galerari erantzutea, eta, beraz, hizkuntza eta herri guztien garapena bermatzea, mundu justuago eta aberatsago bat eraikitzeko.

8. BABESGABETASUN IKASITIK AHALDUNTZERA ETA INDARRAK METATZERA

Egoera normalizatua dagoenaren ustea badago gaur egun, baina euskararen egungo egoera mantentzeko soilik, ikaragarriko esfortzua behar da, inertiaren kontra egiten jarraitu behar da. Paradoxa izugarria da diskriminazioaz (hizkuntza-diskriminazioaz) diskriminatzailea mintzatzea.

Babesgabetasunetik, mendekoaren tokitik bizi dugu oraindik euskalduntasuna, konplexuetatik: Babesgabetasun Ikasitik. Euskaldunen ahalduntzea beharrezkoa dugu, euskaraz konplexurik gabe aritzeko, “ahobizi” eta “belarriprest” jarrerak eta praktikak gure egiteko.

Ahalduntzea bai, maila indibidualean, baina baita modu kolektiboan jarduteko ere. **Nik, euskaltzaleen batasunari eman diot lehentasuna beti, alderdikerien gainetik.**

Orain arte esandakoetatik ondorioztatu daiteke agian pesimista, pesimistegia, naizela euskararen patuari dago-kionez, eta begirada honek ez duela ilusiorik pizten, etsigarria dela. Eta bai, ongi dakit zein beharrezkoa den euskara mezu baikorrekin lotzea. Hainbestetan aipatzen den Ekonomiaren Le-geari jarraiki, ezin dugu superheroiak izan etengabe. Baina, zientziaren begiradatik, argi dut datuak kezkarriak direla, eta

horrela adierazteko erantzukizuna sentitzen dut. Gehiegizko baikortasuna ere oso arriskutsua iruditzen zait, gainera.

Nire egiteko moduetan, pentsamendu kritikoa lantzeari eman diot garrantzia. Ingurukoekin, baita haien iritziekin bat ez natorrenean ere, **hausnarketa** bultzatzen dut, eta euskararekiko ezagutza eta maitasuna harreman hurbilenetan aplikatu eta zabaltzeari berebiziko garrantzia eman diot, liburuetatik gure erraietara iristen saiatu naiz, eta erraietatik pentsamendura ere bai.

Erradikala, erradikalegia naizela ere sentituko du baten batek agian. Erradikala izatea erroetara joatea dela jakinda, bai, hala naiz. Ez al da ezaugarri beharrezkoa?

Gainera, erradikaltasunetik izan daiteke malgua, kontsentsu bilatzailea, elkarlana sustatzen duena, formetan goxoa.

Oso modu laburtuan bada ere, aitortu nahi dizuet aipatutako puntu hauei guztiei tinko eusten diedala, eta ez naizela lerratzen euskararen normalizazioa nagusiki, edo ia bakarrik, borondatezko jarrera indibidualetan oinarriturik lortu beharko litzatekeela uste dutenen iritzi *onberetara*. Hizkuntza baten normalizazioaren ikerketari ekiten dioten askotariko ikuspegiak, kasu honetan euskararenean ari direnek, esparru politikoaren esku—hartzea eta lidergoa eskatzen dute, eta baita mundu akademikoarena ere.

Baina, begira: linguistikaren, soziolinguistikaren eta psiko-soziolinguistikaren alorrean horren ibilbide luzea egin ondoren, ahalmenarekin sentitzen naiz uste izateko hizkuntza baten normalizazioaren ikerketa, eta hizkuntzei dagozkien eskubideena, ez direla agortzen diziplina horien interpretazio eta ekarpenekin. Beste ikuspegi batzuen ekarpena falta dela susmatzeko gai naizela uste dut, ezagutza zabalagoa eta sakonagoa osatu dezaketen ekarpenak. Badakit ikerlerro berriak ireki direla hizkuntzek duten eskubide kolektiboa interpretatzeko modu be-

rrien inguruan. Badakit ekologia linguistikotik egiten diren interpretazioak funtsezkoak direla hizkuntzen normalizazioaren ezagutzan eta hizkuntza-eskubideen erabileran aurrera egiteko. Badakit azterbide berri honek sar gaitzakeela ikerketa eta aurre-
rapen mundu liluragarri batera. Eta badakit, honen ondotik ere, azterbide berriak sortuko direla..., eta geroago beste batzuk, eta beste batzuk... Nola ez gara zirraraz beteko oraindik deskubritzeko, ikertzeko eta ezartzeko dugun etorkizun horren guztiaren aurrean!

Eta honekin amaiera ematen diot nire gaurko ikasgai honi.

Mila esker hemen zaudeten guztioi!